

Sovet təbliğatının alçaltdığı qoçular:

Müsavətçi Qoçu Nəcəfqlunun igidliyi

"Mən Bakıda bir sıra qanlı hadisələrin törədilməsinin iştirakçısı olmuşam, bizə hücum edən erməniləri öldürmüş, bir sıra başqa cinayətlər törətmişəm. Əgər siz məni bu işlərimə görə mühakimə etsəydiniz, sizə minnətdar olardım. Ancaq mən nə Əli Bayramovu tanımışam, nə də onun öldürülməsində iştirak etmişəm. Mən Bakının yarısını erməni daşnaklarından qorumuşam. Ona görə də türklərdən mükafat və orden almışam. Bəs bunlar hara getdi?"

Bu, qanlı bolşevizmin sayəsində Bakıda soyqırma nail olan erməni və rus quldurlarının məhv edilməsində böyük əməyi olan, 1920-ci ilin 28 mayında adı ölüme məhkum olanların arasında olan Qoçu Nəcəfqlunun son sözləri idi. Sabahısı günü - 29 mayda o güllələndi.

Sovet təbliğatının gülüş hədəfinə çevirdiyi "Qoçuluq" məhəfumu

Oxucularımıza Qoçu Nəcəfqlunu ətraflı və daha düzgün tanımaq istərdim. Amma əvvəlcə gerek sovet rejiminin satirasına tuş gəlmiş, alçaldılmış və pislənmiş "qoçu" ifadəsinin əsl üzünü sizə açıqlayam.

Sosiololoqların fikrincə, qoçuluq - qoçugüclülük, zorakılıq, güc göstərməklə nüfuz sahibi olmaq deməkdir. Daha sonra qeyd edirlər ki, Qoçuluq ictimai bir hadisə kimi XX əsrin ortalarında Bakıda neft sənayesinin inkişafı ilə bağlı yaranıb və yayılıb. Qoçu sözüne həmin dövrdə fəaliyyətdə olan dövrü mətbuatda tez-tez rast gəlinir.

Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Məmməd Səid Ordubadi öz xatirələrində qoçuları belə xatırlayır: "Qoçuların həyatını da öyrənməklə maraqlanırdım. Xüsusən onların həbsxana içərisindəki nüfuzu və həbsxana işçilərinin onlara bu qədər qorxa-qorxa yanaşması məni maraqlandıracaq işlərdən idi."

Klassik Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Məmməd Səid Ordubadi öz xatirələrində qoçuları belə xatırlayır: "Qoçuların həyatını da öyrənməklə maraqlanırdım. Xüsusən onların həbsxana içərisindəki nüfuzu və həbsxana işçilərinin onlara bu qədər qorxa-qorxa yanaşması məni maraqlandıracaq işlərdən idi".

Yəqin ki, Üzeyir Hacıbəyovun müəllifi olduğu "O filmində, bu olsun" filmi xatırlayırınsınız. Filmdə keçisi olan Qoçu Əsgər Qoçu Nəcəfqlunun prototipi kimi göstərilir. Şahidlər bildirirlər ki, Nəcəfqlunun özü ilə gəzdirdiyi keçisi olub. Filmdəki həmin ağı keçini çəpşilik vaxtından bəsləyib.

Qoçunun nəvəsi bildirir ki, filmdə rejissor tənəyyünlünün məsulu var: "Keçinin olması faktı həqiqətdir, amma babam o qədər cılız adam olmayıb ki, keçiyə görə həmin satıcını vursun, alçaltsın. Elə hallarda babam həmişə sahibkara dəyən ziyanı ödəyib, keçini oradan uzaqlaşdırarmış. Həmin keçi daha çox qonum-qonşunu incidirmiş".

Yeri gəlmişkən, belə bir rəvayət gəzir ki, guya nə vaxtsa Bakıya kənardan qolu güclü Qoçu adlı bir gənc gəlir və şəhərdə hamını incitməyə başlayır. Nəcəfqlun deyərler yetənə yetir, yetməyəndə də daş atır. Heç kəs də onun qabağına çıxa bilmir. O vaxtdan da guya şəhərdə təsadüf olunan belə qolu zorlu adamlara Qoçu deyərlermiş.

Qoçu Nəcəfqlu: Quldur, yoxsa vətən fədaisi..?

Qoçu Nəcəfqlunun təxminən 1892-ci ildə doğulduğu deyilir, Məlumatlarda deyilir ki, güllələnərkən onun 28 yaş olub. Doğum yeri isə Maştağadır. 28 may 1920-ci ildə hökm İnkilab Komitə-

sinin sədr müavini Mirzə Davud Hüseynov tərəfindən təsdiq olunur və 29-na keçən gecə saat 02:30-da hər iki tribunalin üzvü Zeynal Dadaşovun və Bakı şəhərinin komendantı Mazurovun iştirakı ilə icra edilir.

1918-ci ilin əvvəlindən bəri Bakıda bərk qarışıqlıq idi. Şəhərdə bir tərəfdən qırmızı qvardiyanın matrosları, bir tərəfdən onlarla bir fəaliyyət göstərən daşnak silahlıları, erməni maueristləri, rus icmasının silahlı dəstələri, demək olar ki, Bakının müxtəlif ərazilərində artıq nəzarət edirdilər. Müsəlman camaatının əlində silah qalmamışdı.

Müsavətçilərin yığdığı köüllülərdən ibarət "Dikaya diviziya" isə Lənkeranda yerləşirdi. Bakının mərkəzi küçələrində

tez-tez erməni yaraqlıları ilə bizim qoçular arasında toqquşmalar olurdu... Novruza 4-5 gün qalmışdı, ancaq heç kəsə də bayram əhval-ruhiyyəsi yox idi. Bakıda hər gün beş-on müsəlman meyiti tapılırdı. Silahsız insanların ümidi yalnız pullu müsəlmanlara, bir də qoçulara, onların dəstələrinə qalmışdı.

"İsmailiyyə" binasında bir izdiham vardı. Salona toplaşanlar Bakının müsəlman əhalisini qırğından xilas etmək üçün yollar arayırdı, bolşeviklərlə danışıq aparmağa nümayəndələr seçirdilər. Amma artıq qırğının labüdlüyünə inanmayan yox idi. Müzakirələrdə son nöqtəni Bakı qazısı Mirhüseyn ağa qoydu, əbasının altından "ofiserski" tapançanı çıxararaq havada silkeləyə-silkələyə camaatı cihada çağırırdı. Nəcəfqlunu həmin gün millətdəki həmrəylik, yekdillik qürurlandırdı. İndi artıq bu xalqın mil-yonçusu da, qoçusu da, hambalı da sadəcə azərbaycanlı idi. Xitabət kürsüsünə qalxanlar gücləri nəyə çatırdısa onu təklif edirdilər.

Adətən bir-biri ilə dil tapa bilməyən, sözləri çəpləşəndə silaha əl atan Bakı qoçuları da "İsmailiyyə" binasında yumruq kimi birləşdilər. "Dikaya diviziya"nın zabitlərindən müsadirə edilmiş silahların dalınca bolşeviklərlə danışıqlara gedən heyətin əliboş qayıtması isə artıq səbir kəzasını daşdıran son damla oldu. ...Cəbhə xətti Bazarıdan keçirdi. Küçənin sağ tərəfi artıq ermənilərin əlindəydi.

Əlləri ilə erməni gülləsini bədənindən çıxaran daş iradəli bakılı

Nəcəfqlunun adamları birçə nəfər düşməni belə küçədən keçməyə qoymurdular. Bakının dar-dolanbac məhəllələrində başının tükü sanı atışdığından yaxşı bilirdi ki, düşməni küçəni keçsə nə faciə baş verər. Odur ki, hamıya tapşırırdı ki, son gülləyə kimi vuruşsunlar. Güllə qurtaranda isə əks hücumla keçib xəncərlərini işə salsınlar. Həmin gün Bakının və bakılıların taleyi həll olunurdu. Və tarixin bu acı dönəmində bütün yükün ağırlığı el arasında heç də həmişə müsbət qarşılanmayan qoçuların çiyinə düşmüşdü. Səhərə yaxın sursat tükənmək üzrə idi. Nəcəfqlu son, qəti sıçrayışa hazır idi.

Elə bu zaman çoxdankı rəqibi Qoçu Teymur bəy Aşurbəyovun onlara çatdırıldığı patronlar camaatın qanının arasına girdi. Küçənin hər iki tərəfində ölənlərin sayı-hesabı yox idi. Qoçu Nəcəfqlu özü də bir neçə güllə yarası almışdı. Ertəsi gün ermənilər geri oturdulandan sonra bədənindəki güllələri sızacaq kimi sıxıb canından çıxararaq yerinə köz basanda arvadı Tutuxanın görüb Nəcəfqlunun daş iradəsinə məəttəl qalmışdı".

Naile xanımın açıqlamasına görə, həmin günlər Qoçu Nəcəfqlunun evi, həyəət-bacası döyüşlərdə yaralanmış, əzizlərini itirmiş insanların pənah yerinə çevrilmiş: "Yaxınlarının ölümünə dözə bilməyən insanların gözü qarşısında

da əsir götürdüyü erməniləri öldürərək onların təsəlli almasına kömək edirmiş. Ermənilər müsəlman uşaqlarını süngüyə keçirib valideynlərinin gözü qarşısında əzabla öldürübmüşlər. Babam da onlardan bir neçəsini tutubmuş. Həmin erməniləri diri-diri hamamın qazanxanasında yandırdı. Deyirmiş ki, onlara normal ölüm haramdı, çünki insan deyillər. Qadınlarımızın namusuna toxunan iki erməninin taleyi isə diri-diri divara hörlümlək olub".

Qoçu Nəcəfqlunun uzun illərdən bəri rəqibi olan bir qoçu olub - Teymur bəy Aşurbəyov. Lakin o qanlı-qadalı mart hadisələri bu əzəli rəqibləri nəinki barışdırıb, hətta ömürlük dost-qardaş edib: "Bolşeviklər yerlərini bərkidəndən sonra başlayıblar qoçuları zərərsizləşdirməyə. Bunun üçün də ən geniş yayılmış vasitə şərhlərək həbs etmək və birbaşa güllələnmə hökmü çıxarmaq imiş. Teymur bəy həmin vaxtlarda ailəsini də götürüb İrana keçib. Babamı da çox dilə tutub ki, gedək buradan, öldürəcəklər səni. Amma o getməyib. Deyib ki, ailəm böyükdü, ya gerek hamını aparıram, ya da getməyəm, alınma nə yazılıbsa, o da olacaq. Sonralar eşitdiyimə görə, Teymur bəy İranda xeyli yaşayıb."

Son olaraq: Sovet rejiminin təsiri altında adları, imicləri alçaldılan, gülüş hədəfinə çevrilən Qoçu Nəcəfqlu kimi igidlərimiz çox olub. Sovet təbliğatı onları bir yaramaz olaraq bizə tanıtırsa da, amma heç vaxt həqiqəti uzun müddət gizləndirə bilməyəcək! Qoçu Nəcəfqlu, Məşədi Adil, Dağlı Musa, Malbaşa Yusif, Xırdalanlı Dadaş, Hökməllil Qubad, Sana Pircan, qoçu Şahbaba, Teymur bəy Aşurbəyov, Kəblə Abdulla Zərbəliyev, Kəblə Hacı Bala, Ağa Kərim, novxanlı Məşədi Hacı oğlu, Qoçu Əziz, Eləcə də, Qubada Əli bəy Zizikski, Qubalı Aslan bəy Qardaşov, Əli Əsədullayev, Hacı Mürsəl, qoçu Gülləhməd, Türbəti, Məşədi Ələsgər, həm qoçu həm də, milyonçu Murtuza Muxtarov, Qoçu Qafar və digər Bakı qoçuları haqqında el arasında hekayələr, rəvayətlər dolur. Xalq onların xidmətini unutmur! Odur ki, 100 il keçməsinə baxmayaraq belə oğullar unudulmur

Allahdan hər birinə rəhmət diləyirik.

Əntiqə Rəşid